

מקורות לשעור: שבעים שנה – למשמעותו של המספר שבעים בתנ"ך

א. בני יעקב הבאים מצרימה שבעים

בבלי בבא בתרא קכג, א

בעא מיניה אבא חליפא קרויא מר' חייא בר אבא בכללן אתה מוצא שבעים בפרטן אתה מוצא שבעים חסר אחד. אמר ליה תאומה היתה עם דינה דכתיב ואת דינה בתו.

אלא מעתה תאומה היתה עם בנימן? דכתיב: ואת בנימין אחיו בן אמו.

אמר: מרגלית טובה היתה בידי ואתה מבקש לאבדה ממני? הכי אמר ר' חמא בר חנינא: זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים

שכל טוב (בובר) בראשית פרק מו סימן כז

שבעים. ויעקב בכלל שהרי בתולדות לאה כלל את יעקב בכלל ל"ג ויש מוציאין יעקב מן החשבון של שבעים, ומביאין את יוכבד בת לוי בחשבון שבעים, שנולדה בין החומות בכניסתם למצרים, ואלו דברי אחרונים דברי מדרש:

דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית מו, כז

ולפי מה שפירשתי למעלה אין צריך לומר שיהא יעקב מן המניין כי הקדוש ברוך הוא נמנה עמהם ומשלים המניין:

ב. שבעים זקנים

ספרי זוטא במדבר פרק יא פסוק כו

וישאר שני אנשים במחנה, י"א בקלפי נשתיירו, שבשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה כאיזה צד אעשה? אברור חמשה מכל שבט נמצאו עשרה חסירין, ששה מכל שבט נמצאו שנים יתירין. אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה? נמצא אני מטיל קנאה בין השבטים. מה עשה? בירר ששה מכל שבט ושבת והביא שבעים ושנים פטקין, על שבעים מהן כתב זקן ושנים חלקים ובללן ונתנן בקלפי ואמר להם בואו וטלו פטקיכם מי שעלה בידו זקן אמר לו כבר קדשך המקום ומי שעלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בכך אני מה אעשה לך.

ג. שבעים תמרים

שמות טו (כז) וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינֹת מֵיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל הַמַּיִם:

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק טו פסוק כז

ויבאו אלימה ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים. מגיד שהיה אותו מקום מקולקל במים יתר מכל המקומות שהרי היו שנים עשר מבויעים ולא סיפקו אלא שבעים דקלים. וכשבאו ישראל חנו ששים רבוא בני אדם וסיפקו להן מים ולנו ושנו ושילשו.

ויחנו שם על המים מלמד שלא היו ישראל שרויין אלא על המים כך דברי ר' יהושע. ר' אלעזר המודעי אומר מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם ברא שם שנים עשר מבויעין כנגד שנים עשר שבטים. ושבעים דקלים כנגד שבעים זקנים. ויחנו שם על המים מלמד שהיו יושבין ועוסקין בדברי תורה שניתנו להן במרה.

רמב"ן שמות טו, כז

וספר הכתוב זה כי חנו עליהם כל שבט על מבויעו, והזקנים ישבו בצלם לשבח האל עליהם שהכין להם כן בארץ ציה.

רבינו בחי" שמות טו, כז

וע"ד הקבלה ויבאו אילמה ושם י"ב עינות מים, ושבעים תמרים" בבאם עתה במקום הזה באלים נכנסו באותה השגה הנקראת אלהים וזהו לשון ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינות מים, כי השיגו שם י"ב מלאכים שלשה לכל רוח מד' רוחות העולם וכל שלשה מהם עם צבאותיהם מחנה גדול והם הנקראים ד' מחנות שכינה, ושבעים תמרים הם ע' מלאכים הסובבים כסא הכבוד, וממונים על ע' אומות שבעולם כל אחד ואחד ממונה על אומתו, וכן תמצא בספר הבהיר ומאי ושם י"ב עינות מים הקדוש ברוך הוא נתנם להם בתחלה עינות מים אח"כ החזירם להם אבנים, דכתיב: (יהושע ד, ט) "ושתיים עשרה אבנים", מה טעם מפני שבתחלה היתה התורה בעולם נמשלת למים ואח"כ נקבעה במקום קבוע מה שאין המים עושים כן שהיום כאן ומחר כאן. ומה שבעים תמרים מלמד ששבעים קומות יש להקב"ה ושואבים מ"ב פשוטות, מה המים הללו פשוטים אף הם פשוטים, ומנא לן דתמר הוי קומה דכתיב: (שיר השירים ז, ח) "זאת קומתך דמתה לתמר" ולא עוד אלא בתמרים יש שבעים מינים דכתיב: "ושבעים תמרים", ולא היו דומים זה לזה ופעולות זה אינו דומה לזה וטעם זה אינו דומה לזה ע"כ, ולפי שכל אחד ואחד פועל מנויו כמו שנתמנה עליו ואיננו רשאי ליכנס לגבול חברו, ולכך אמר אינם דומין זה לזה ולא פעולתו של זה דומה לפעולתו של זה, ונרמז לך בזה כי מ"ב עינות אלה

לשתיים עשרה שנה, עד עת בוא דברו². יש עת לשבעים שנה, לפי מלאת לבבל שבעים שנה (ירמיה כט, י). ואו' עד בא עת ארצו גם הוא (ירמיה כז, ז). יש עת לעולם, נתת שמחה בלבי מעת דגנס ותירושם רבו (תהלים ד, ח). אמ' לו הקדוש ברוך הוא למשה לא כשם שאת סבור, לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת לשתיים עשרה שנה ולא עת לשבעים שנה ולא עת לעולם, אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס, ובלבד שיהא נכנס כסדר הזה.

ספר נצח ישראל פרק כב

לפיכך אמרו ז"ל כל העונה אמן יהא שמיה וכו' קורעין לו גזר דין של שבעים שנה. כי גזר דין של שבעים שנה הוא כל זמנו של אדם בעולם הזה. ובעולם הזה אין השתנות לו, מפני שנגזר על כל עולמו, שהוא שבעים שנה. לכך בעולם הזה אין בטול לו, כי אם מן העולם הבא העליון, שיש השתנות אל גזירת עולם הזה, כי עולם הבא יותר במעלה מן העולם הזה.

בצפון וי' במערב והם הקרשים, וי' במזרח, וד' בפרכת וה' בפתח המשכן ואחד עמוד הענן הרי שבעים.

ע' אמה היה המשכן כנגד ע' ימים טובים שנתן הקדוש ברוך הוא לישראל ואלו הן: ז' ימי פסח וח' ימי החג, ור"ה ויוה"כ וחג שבועות ונ"ב שבתות, הרי שבעים.

ע' כלים היו במקדש ואלו הן: ארון כפורת כרובים (שנים) שלחן כפות קשות מנקיות (שנים) הרי תשעה, במנורה היו כ"ב גביעים, ט' פרחים, י"א כפתורים, ג' רגלים, ז' קנים, ז' נרות, מלקחים ומחתות, עולה שבעים.

שבעים סנהדרין היו. מבית ראשון עד בית שני (יב"ב) שבעים שנאמר שבועים שבעים וגו' (דניאל ט'). שבעים שמות להקב"ה, שבעים שמות לישראל, שבעים שמות לירושלם, שבעים שמות לתורה.

שהם ד' מחנות שכינה שואבים בה שבעים תמרים הם המלאכים הסובבים כסא הכבוד, המשילום בתמרים על שם הקומה, והנה דוגמתם יצאו מיעקב י"ב שבטים הנחלקים לד' מחנות ומהם היו שבעים נפש, והבן זה המעט ותמצא מעלת יעקב שנקרא אל, כענין שכתוב: (בראשית לג, כ) "ויקרא לו אל אלהי ישראל", ודרשו רז"ל: (מגילה יח א) מי קראו אל אלהי ישראל, ותדע ותשתכל כל עניני האבות ומצות התורה הכל ציורים ודוגמא למצוא ולדעת דעת קדושים.

ד. שבעים שנה

ויקרא רבה (מרגליות) פרשת אחרי מות פרשה כא

[ז] ואל יבוא בכל עת, אמ' ר' יהודה בר' סימ' צער גדול היה לו למשה בדבר הזה. אמ' אי לי שמא נדחף אהרן ממחיצתו, בכל עת, יש עת לשעה, יש עת ליום, יש עת לשנה, יש עת לשתיים עשרה שנה, יש עת לשבעים שנה, יש עת לעולם. יש עת לשעה, ואל יבא בכל עת. יש עת ליום, ומים במשורה תשתה¹. יש עת לשנה, ויהי לתשובת השנה (ש"ב = שמואל ב' = יא, א). יש עת מדרש תדשא (אוצר מדרשים אייזנשטיין, עמ' 478-9, מדרש רבי פנחס בן יאיר)

מזרק אחד כסף שבעים שקל, למה לא ששים ולא שמונים? לפי שמתחלת הספר בראשית עד ועפר תאכל ע' פסוקים, וכן מתחלת ס' בראשית עד על גחונך תלך ע' שמות. ויחי קינן שבעים שנה הוא רביעי לדור ראשון. ע' אומות מבני נח כנגד שבעים שנה שהיה לתרח כשהוליד לאברהם שנאמר ויהי תרח שבעים שנה וגו', ושנים היו בשני דורות של ע' שנים. קינן בדור הראשון שנאמר ויחי קינן שבעים שנה וגו' ותרח בדור שני, אברהם בן ע' שנה בברית בין הבתרים [כאמור בסדר עולם רבא]. ד"א כנגד שבעים ימים שבכו את יעקב החסיד שנאמר ויבכו אותו מצרים שבעים יום. במשה רבינו כתיב ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל (שמות כ"ד), וכתיב אספה לי שבעים איש מזקני ישראל (במדבר י"א). שני אויבים לא נארו עד שהשלים עליהם ע' פסוקים, ואלו הם הנחש והמן הרשע, מבראשית עד ארור ע' פסוקים, ומאחר הדברים עד ויתלו את המן ע' פסוקים, כאשר יסד הפייטן לתכלית שבעים נתלה על חמשים.

ושבעים המזרק האחד, כנגד שבעים נפש שנאמר בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, וכתיב כל הנפש לבית יעקב הבאים מצרימה שבעים. כמו כן חיי דוד המלך שבעים. ואלו שבעים שנה חסרו מאדה"ר, כי אדם חי תתק"ל שנה והקב"ה אמר לאדה"ר כי ביום אכלך ממנו וגו', ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים וכו'. במשכן ע' עמודים היו, ואלו הן כ' בדרום כ'

(יח) ענו בכפל רגליו ורגלו ברגל בָּאָה נָפֶשׁ;
(יט) עד עת בא דברו אִמְרַת ה' צִנְפָּתָהּ;
(כ) שֶׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתְּיָרוּ מִשְׁלַ עַמִּים וַיִּפְתָּחוּ:

¹ יחזקאל ד, יא
ומים בַּמְשׁוּנָה תִּשְׁתָּה שְׁשִׁית הֵהִין מֵעַת עַד עַת תִּשְׁתָּה:
² תהלים קה
(יז) שֶׁלַח לַפְּנִיָּהֶם אִישׁ לְעֶבֶד נִמְפָּר יוֹסֵף: